

A nyugdíjcélú előtakarékosági lehetőségek

Szabó Zsolt Mihály

Óbudai Egyetem, Biztonságtudományi Doktori Iskola,

szabo.zsoltmihaly@phd.uni-obuda.hu

Absztrakt: A jelenlegi gazdasági-társadalmi környezet fokozott odafigyelést igényel a politikai döntéshozókól, hiszen döntéseik nagyban befolyásolhatják nemcsak rövid, de hosszú távú jövőjét is az általuk vezetett országoknak. Egy rossz lépés jelentős károkat okozhat, viszont egy megalapozott, jó döntés akár hosszú távú sikereket is jelenthet. A nyugdíjrendszerek hosszú távra szólnak és hatásukat hosszan fejtik ki. A gazdasági-társadalmi hatásvizsgálatok segíthetik a döntéshozókat, a helyes irányok meghatározásában. A tanulmány fő témája a Európai Unió tagállamait veszélyeztető társadalmi változások egyik legjelentősebbike a népesség nagyfokú elöregedése, és ennek jelenlegi és várható hatása a gazdaságokra, különös tekintettel a magyarországi nyugdíjbiztonságra. A dolgozat megvizsgálja demográfiai változások milyen terheket rónak a gazdasági rendszerekre és a szociális és egyéb kiadások hogyan változhatnak. Az előrejelzések alapján a szűkös keretek nagy valószínűséggel nem fognak kellő nyugdíjbiztonságot nyújtani. A következő ötven évben jelentősen nőnek az uniós kormányok GDP-arányos nyugdíjkiadásai, melyek elképzelhetően nagy terhet fognak róni a gazdaságokra és a nyugdíjbiztonságra.. Továbbá nagy valószínűséggel a jövőben az államilag garantált nyugdíj nem fog elegendő színvonalú megélhetést biztosítani, így az öngondoskodás valamilyen formáját is ajánlott minél előbb választani.

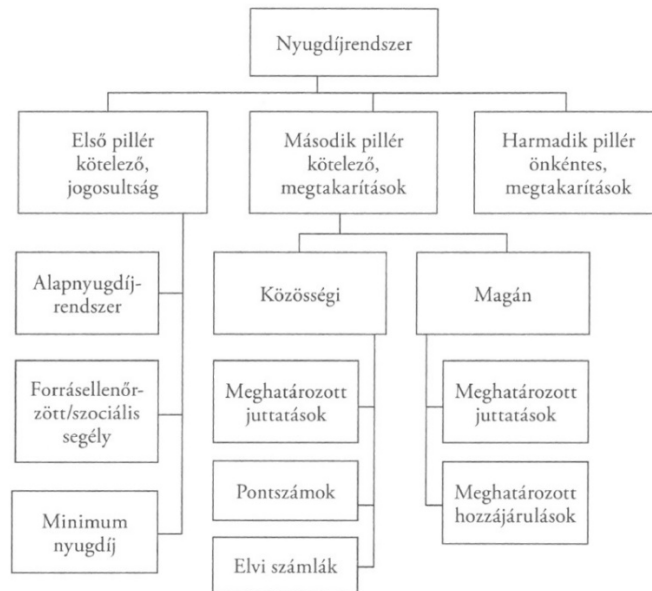
Kulcsszavak: nyugdíjrendszerek, gazdasági-társadalmi hatásvizsgálatok, öngondoskodás, nyugdíjcélú megtakarítások

1. Bevezetés

A nyugdíjrendszerek gazdasági-társadalmi hatásvizsgálatai alapján jól látszik a nyugdíj-előtakarékosság kérdései napjainkban igen fontosak. Szerepének a jövőben nőnie kell, ha további adósság felhalmozás, magas mértékű járulékok és adók beszedése nélkül kívánunk elérni egy elfogadható mértékű, teljes nyugdíjhelyettesítést (Augusztinovics, 2014). A jelenlegi paradigmák között van olyan is, amely az időskori jövedelmek forrásának nagy részét az öngondoskodásra helyezné át. Az öngondoskodás eszköztárával kapcsolatban az elmúlt években nem alakult ki egységes megközelítés Magyarországon, a szabályozók, az adókönyvet ad hoc módon változnak szinte évről évre, kiszámíthatatlanul, a stabilitás jeleit nélkülözve. A nyugdíj közgazdaságtannal foglalkozó szakemberek javasolják, hogy a döntéshozók először alakítsanak ki egy világos képet arról, hogy a kötelező rendszereken kívüli előtakarékoságnak milyen stratégiai szerepe legyen a jövőben (NYIKA, 2010). Majd azután lehet az intézményrendszert, az eszközöket, a kedvezményrendszert hozzá igazítani és lehetőségekhez mérten tartósan változatlanul hagyni. Ellenkező esetben már középtávon is még nehezebb helyzetbe hozzuk nyugdíjrendszerünket (Holtzer, 2010). A tanulmány első részében bemutatjuk a lehetséges nyugdíjrendszerek gazdasági-társadalmi hatásvizsgálatok néhány kiemelt megállapítását. A második rész arról szól, hogy az öngondoskodás szempontjából mindebből mi következik: mi az egyén, az állam és a pénzügyi közvetítői szektor feladata, felelőssége, és merre lehetnek a kitörési pontok a mai helyzethez képest. Végezetül összehasonlítjuk az önkéntes nyugdíj-előtakarékosság lehetőségeit.

2. A nyugdíjrendszerek hatásvizsgálata

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) országai, melynek Magyarország 1996 óta a tagja, alapvető célja, hogy segítse a tagállamok kormányait a lehető legjobb gazdasági és szociális politika kialakításában.

1. Ábra: A különböző nyugdíj-finanszírozási rendszerek összegző keretrendszere.

Forrás: Novoszáth, 2014

Az 1. ábra az OECD alapján a különböző nyugdíj-finanszírozási rendszerek összegző keretrendszerét foglalja össze. A magyar nyugdíjrendszert jelenleg két pillér alkotja, a kötelező tb-rendszer („óriás”) és az önkéntes magánnyugdíj-rendszer („törpe”). A 30 OECD-ország közül kizárólag Magyarországon, Új-Zélandon és Írországon nem működik kötelező jellegű második pillér, melyhez közösségi és magánrendszerek tartoznak alá (Novoszáth 2014). A Nyugdíj és Időskor Kerekasztal 2007–2009 között megkísérelte meghatározni azokat a fő opciókat, amelyek mentén gondolkodni lehet a következő évtizedek hazai nyugdíjrendszeréről. Elvégezték több lehetséges irány társadalmi és gazdasági hatásvizsgálatát, elsősorban azt elemezve, hogy bizonyos döntéseknek, értékválasztásoknak milyen hatásai lehetnek egyes fontos mutatókra, a nyugdíjak szintjére, eloszlására, a járulékokra, a teljes nyugdíjkiadásokra, a hiány alakulására, a rendszerből kiesők számára és azokra, akiknek nagyon alacsony lesz a járandósága. A kerekasztal számos egyéb kérdéssel is foglalkozott, amelyeket összefoglal a 2009 végén elektronikus, 2010 elején nyomtatott formában elkészült jelentés. Folytattak vitát az előtakarékosági kérdésekről is, de erről végül a testület nem fogadott el anyagot a munkáját lezáró jelentésbe (NYIKA, 2010).

2. Ábra: A hatásvizsgált paradigmák osztályozása

Forrás: Holtzer, 2010

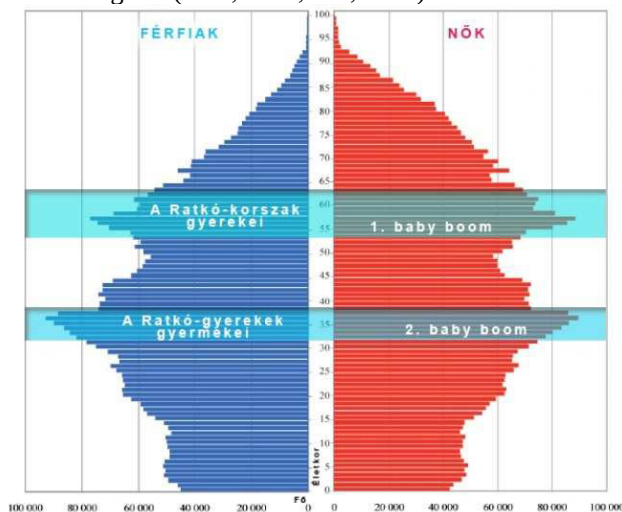
Elsőként röviden bemutatjuk azokat a nyugdíjrendszer-opciókat, amelyek a kerekasztal hatásvizsgálatának tárgyai voltak. A 2. ábra alapján öt, jellegében eltérő paradigmát vizsgáltak. Ezek közül az első abban különbözik a jelenlegitől, hogy a tb-pillér belső logikáját a pontrendszer veszi át, egyebekben – kötelező munkanyugdíjra alapul; első és második pilléres vegyes rendszer; alap- vagy minimumnyugdíj hiánya – változatlan. A másodikban a pontrendszer mellett már megjelenik egy rezidensi jogon mindenkinek járó alapnyugdíjjelem is. A harmadik vizsgált paradigma a névleges egyéni számlás (NDC) rendszer, amely idősebb (a modellben 70 éves) kortól tartalmazza, hogy a minimumnyugdíjra egészítsék ki azoknak a járandóságát, akiknek az egyébként nem érné el ezt a szintet. A negyedik változatban távlatilag megszűnik a felosztókirovó elem, és csak a tőkésített pillér marad fenn (az átmenet során az első pillér működése itt is NDC-elvű, és itt is belép a kiegészítés a minimumnyugdíjra). Végül az ötödik változatban távlatilag teljesen megszűnik a kötelező munkanyugdíjjelem (mind az első, mind a második pillér), és kizárólag egy általános rezidensi alapnyugdíj marad fenn. Mindegyiket kiegészítik az önkéntes megtakarítások, ennek szerepe értelemszerűen az utolsó változatban a legnagyobb (Holtzer, 2010).

A hatásvizsgált paradigmaváltozatok		NY_{pont}	NY_{p+a}	NY_{ndc}	ND_{Ctbki}	CSA_{Ka}
alapnyugdíj	alanyi		X			X
	rászorultsági (minimumnyugdíj)			(x)	(x)	
tb-munkanyugdíj	pontrendszeres	X	X			
	névleges egyéni számlás			X		
magánnyugdíj		(x)	(x)	(x)	X	

3. Ábra: A hatásvizsgált paradigmák összetevői

Forrás: Holtzer, 2010

A 3. ábra alapján bármelyik változatban gondolkozunk is, mindegyik beágyazódik a demográfiai és foglalkoztatottsági háttérbe, attól nem függetleníthetjük az összképet. A demográfiai előrejelzések alapján Közép- és Kelet-Európa, és Magyarország népesség már régóta nem növekszik, hanem az előszámítások alapján csökken és öregszik (EPC, 2018, UN, 2015).

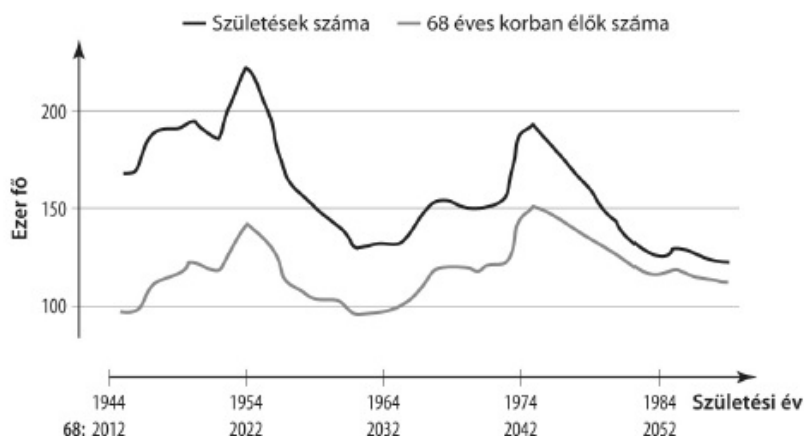

4. Ábra: A népesség száma nem és életkor szerint

Forrás: KSH NKI, 2012. január 1.

Az 4. ábra alapján a kutatók a 2000-es évek elejére várták a Ratkó-korszak harmadik "robbanását", ez nem következett be, sőt, több mint negyedmillióval csökkent azóta a népesség. Nemcsak az 50-es évek első felének abortusztilalma volt ellentmondásos, hanem a népesedéspolitikában ezután bevezetett liberalizáció is. Hatásai ma is érezhetőek. 60 évvel ezelőtt lépett hatályba a hírhedt 1004/1953-as

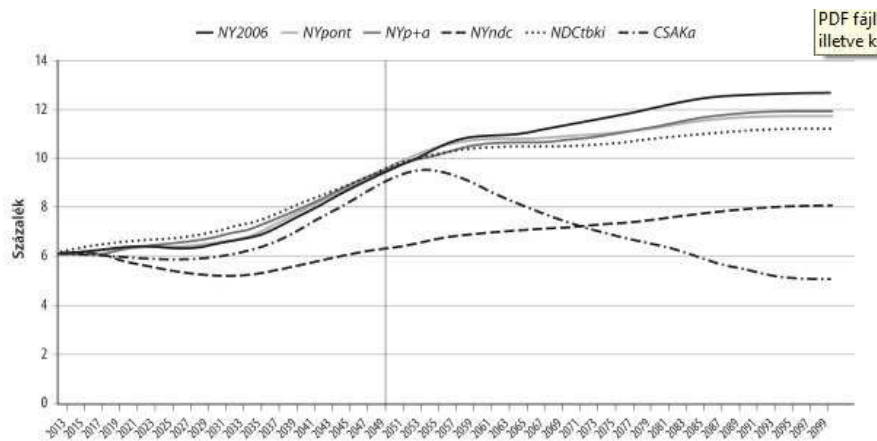
kormányhatározat, mellyel kezdetét vette a Ratkó Anna egészségügyi miniszter nevével fémjelzett korszak (Zsiborás, 2013).

5. Ábra: A születések és a 68 éves korban élők számának alakulása az 1944–1989 között született évjáratokban

Forrás: Holtzer, 2010

A 5 ábrán egyszerre látjuk a születések számának hullámzását, a Ratkó-generáció és az ő gyermekeik belépését, illetve azt, hogy a várható élettartam is folyamatosan nő. Emiatt, míg a hetvenes években születettek lélekszáma elmaradt a szüleikétől, mégis, amikor ők nyugdíjba mennek a 2040-es években, létszámuk 68 éves korukban magasabb, mint azoké, akik a most előttünk álló évtizedben vonulnak ki az aktív korosztályból. A Ratkó-korosztály gyermekei tehát nagyobb nyomást fognak helyezni a nyugdíjrendszerre. Ugyancsak láthatjuk azt, hogy az előttünk álló évtizedekben szinte végig magasabb lesz a 68 évesek száma, mint ma – arányuk pedig az alacsony gyermekszám miatt még inkább nő (Holtzer, 2010). Ahhoz, hogy értelmezni tudjuk a relatív nyugdíjakról, azaz a kifizetésekről bemutatott képet, együttesen kell vizsgálnunk a rendszer forrásaival: a járulékbefizetésekkel, illetve a költségvetési támogatással (lásd 6. ábra). A modellezés során a járulékszintet a maihoz képest alapvetően nem módosították. Ezalól kivétel az az eset, amikor a nyugdíjnak átlagosan közel a felét egy rezidensi jogon járó alapnyugdíj adná, amelyeknek a fedezetül általános adóbevételek szolgálnának, és így a járulékszint csökkenne.

6. Ábra: A teljes öregségnyugdíj-kiadások a GDP százalékában

Forrás: Holtzer, 2010

Eltér az az eset is, amelynek célja hosszú távon a kötelezésre alapuló rendszer fokozatos kivétele úgy, hogy kizárólag egy alapnyugdíjat tartana fenn – ebben az opcióban fokozatosan megszűnnek a járulékfizetők.

	2016	2020	2030	2040	2050
EU 27 - potenciális GDP növekedési üteme	1,3	1,4	1,2	1,2	1,4
HU - potenciális GDP növekedési üteme	1,9	1,9	2,1	1,2	1,5
EU 27 - nyugdíjkiadások {GDP %-ban}	10,4	10,7	10,5	11,4	12,5
HU - nyugdíjkiadások {GDP %-ban}	10,6	10,9	10,7	12,8	13,8

1. Táblázat: EPC előszámítások EU 27 és Magyarország

Forrás: European Commission 2018, saját szerkesztés

A másik fontos kérdés az, hogy ha tudjuk, mennyi a relatív nyugdíj, és mennyi folyik be, ahhoz mennyi kiegészítő költségvetési támogatás szükséges. Ez nem kevés, az előttünk lévő két évtized kézben tarthatóbb szintjét követően ismét az éves

GDP több százalékos hiányát láthatjuk. A 6. ábra alapján van, ahol nagy átmeneti megugrás után ez csökken, de többségében jelentős szinten áll be. A fent leírtaknak megfelelően az NDC-rendszer az, amely nem termel többlethiányt. A 6. ábra és az 1. táblázat alapján összességében a teljes nyugdíjkiadások mértéke a legtöbb változatban növekvő pályán van, és már az évszázad közepén a GDP mintegy 10 százalékát teszi ki (Holtzer, 2010, EPC, 2018). Ugyanakkor természetesen nem szabad azt sem elfelejtenünk, hogy számos kérdés vár még megoldásra a társadalombiztosítás finanszírozása területén. A 2010 előtti helyzetben a nyugdíjrendszer GDP-arányos hiánya kb. 2% körül ingadozott volna 2040-2045-ig, majd azt követően a hiány fokozatosan emelkedett volna az éves GDP 4-4,5%-ára. A 2010 utáni intézkedések hatására, a becsült GDP-arányos hiányok alapján elmondható, hogy az intézkedések összességében csökkentették a magyar nyugdíjrendszer hiányát: a nyugdíjegyenesleg 2035-ig nem mutat deficitet, míg azután, részben demográfiai okok miatt, fokozatosan a reformok előtti szintre fog emelkedni, ha minden változatlan marad. A 2030-as évek közepéig a nyugdíjrendszer bevételei fedezik a kiadásokat – a jelenlegi szabályok és járulékszint mellett tehát – a nyugdíjkiadások finanszírozása ezen időpontig a nyugdíj rendszeren belülről biztosítva van (Freudenberg–Berki–Reiff, 2016). Hosszabb időtávon azonban a nyugdíjrendszer egyenlege – elsősorban a kedvezőtlen demográfiai folyamatok miatt – egyelőre a meghozott intézkedések ellenére is egyre nagyobb hiányt mutat. Ez a rendszer csak akkor tartható fenn biztonságosan, ha a bevételek fedezik a kiadásokat. Így a foglalkoztatottak számának lépést kellene tartania a nyugdíjasok számával. Napjainkban azonban azt tapasztalhatjuk, hogy az életkor meghosszabbodásával egyre nagyobb számú nyugdíjas réteget kell „eltartani”, amely mellett viszont a gazdasági teljesítmények növekvő alakulása esetén is egyre kevésbé fedezik a befolyó járulékbévételek a nyugdíjakat, az elöregedő társadalommal együtt járó egészségügyi kiadások növekedését. Ezért az államnak már most fel kell készülnie arra, hogy a társadalombiztosítási rendszer 2035 után is hosszú távon gazdaságilag fenntartható maradjon. Ehhez azonban az államnak máshonnan kell előteremtenie majd a szükséges forrásokat. A jelenlegi átalakítások jó alapot szolgáltatnak ahhoz, hogy olyan további reformok történjenek a társadalombiztosítás pénzügyi rendszerében, amelyek lehetővé teszik az egyre gyarapodó források felhalmozását, befektetését, vagyonának gyarapítását is és ennek következtében a gazdaság teljesítőképességének alakulásától való fokozatos függetlenedését is. Annak érdekében, hogy egyre nagyobb források álljanak rendelkezésre a jövőben akár a gazdaság teljesítményének alakulásától függetlenül is, de kellő fedezet mellett, a társadalombiztosítás vagyonának alakulása függvényében a nyugdíjak és az egészségügyi kiadások folyamatos, fokozatos reálértékben történő növeléséhez (Novoszáth, 2017).

3. Öngondoskodás

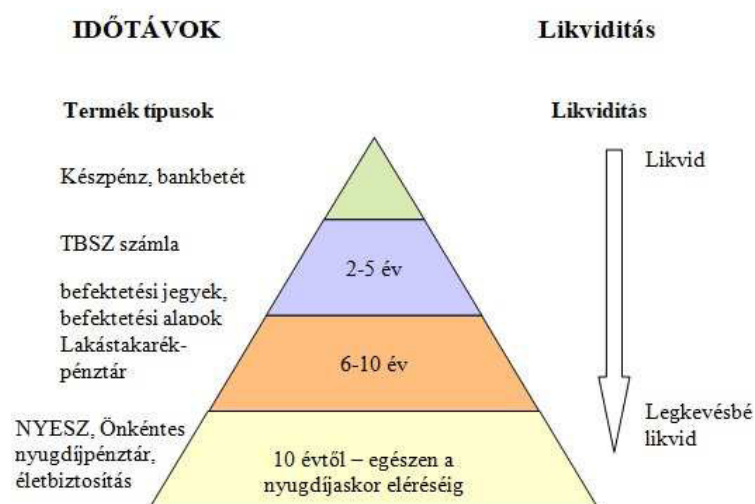
A nyugdíjrendszer fenntarthatóságának növelésére az adó- és járulékemelés, illetve a nyugdíjkorhatár kijebbi tolása mellett létezik egy hatékonyabb és fenntarthatóbb megoldás is, amit öngondoskodásnak hívnak. Ez azt jelenti, hogy az emberek saját maguk számára teremtik meg azt a privát nyugdíjalapot, ami lehetővé teszi, hogy idősen is teljes életet élhessenek. Ez azonban jelentős mértékben függ az egyén pénzügyi tudatosságától is, mely alapján képes tudatosan tervezni a jövőjét (Csiszárík-Kocsir – Szigeti, 2015; Csiszárík-Kocsir et.al, 2016; Csiszárík-Kocsir – Garai-Fodor, 2018). Ez jelentős mértékben generáció függő tényező is, amire számos kutatás is rávilágított már (Garai-Fodor – Csiszárík-Kocsir, 2018a; 2018b, Csiszárík-Kocsir – Garai-Fodor, 2018).

Ezzel az államot is tehermentesítik, mert bár állami segítséggel, de magánúton tesznek félre pénzt. A saját vagyonukkal gazdálkodnak, és nem a közösbe fizetnek be még többet (Simonovits, 2002). Az említett hatásvizsgálatok alapján valamilyen mértékű nyugdíj lesz 2050-ben az alábbi következtetése szerint, hogy a kizárólag alapnyugdíjra épülő nyugdíjrendszer a 2010-es magyarországi viszonyokból kiindulva valószínűsíthetően a megtakarítási viselkedés megváltozásával sem tudna elegendő nyugdíj jövedelmet biztosítani (Havran, 2011). A fentiek alapján a várható nyugdíjjal kapcsolatban egy lehetséges választ kaptunk, további konklúzió, hogy nem lesz elegendő a nyugdíj, ezért érdemes az öngondoskodás valamilyen formáját is választani, hogy nyugdíjas korunkra elegendő színvonalú járadékunk legyen. A 2. ábra alapján mindegyik paradigma változatot kiegészítik az önkéntes megtakarítások, de van olyan is közöttük, amely az időskori jövedelmek forrásának nagy részét az öngondoskodásra helyezné át. Mint a bevezetőben említettük az öngondoskodás eszköztárával kapcsolatban az elmúlt években nem alakult ki egységes megközelítés Magyarországon, a szabályozók, az adókönyvet ad hoc módon változnak szinte évről évre, kiszámíthatatlanul, a stabilitás jeleit nélkülözve. Az előrejelzések alapján a nyugdíjasok száma drasztikusan nőni fog, ezen nem lehet rövid távon változtatni. A magyar nyugdíjrendszer jelenleg két pilléren támaszkodik. Az I. pillér: az állami nyugdíjrendszer felosztó-kirovó módon működik és a II. pillér, mely tőkefedezet elven működik (Novoszáth, 2014). A jelenlegi nyugdíjrendszerben az időskori megélhetés biztosításának egyik kiegészítő eleme lehet, önkéntes nyugdíjpénztár választása. Az önkéntes nyugdíjpénztár lehetővé teszi azt, hogy a nyugdíjba vonuláskor képesek legyünk megőrizni az aktív éveinkben megszokott életszínvonalat. Ezek az intézmények egészítik ki az egyéb nyugdíjcélú megtakarításokat, mint például a nyugdíjbiztosítást. A nyugdíj az általános közfelfogásban „az a járadék, amelyet egy ország időskorú polgárai alanyi, tehát nem rászorultsági alapon kapnak. Összege függ a szolgálati időtől, azaz a munkával (jövedelemszerzéssel) töltött évek számától és a korábbi jövedelemtől” (Matits, 2016). Ez a meghatározás jól tükrözi a közvélekedést, amely szerint a nyugdíj fogalma kizárólag a társadalombiztosítási ellátáshoz kapcsolódik. Pedig nyugdíjnak tekinthető minden olyan rendszeres időskori jövedelem, amire aktív korunkban jogot szerzünk. Így

nyugdíj lehet vagy lehetne valamely nyugdíjcélú megtakarításból származó időskori jövedelmünk is. Tudatosítani kellene, hogy nincs és nem is lehet olyan állami ellátási forma, amely mindenkinek, minden esetben megfelelő nyugdíjat ígérhetne. Vagyis, ha mi azt szeretnénk, hogy valóban biztonságban legyünk idős korunkban, akkor bizony magunknak is sokat kell tennünk.

4. A nyugdíjcélú megtakarítások

Sokféle nyugdíjcélú megtakarítási lehetőség létezik, melyet az 7. ábra foglal össze. A szó tágabb értelmezésében bármilyen megtakarítás lehet "nyugdíjcélú", amelynek a célja az, hogy nyugdíjas éveink alatt is megtarthassuk azt az életszínvonalat, amelyet megszoktunk aktív munkavállalói éveink alatt. Ez azonban szinte bármilyen megtakarításra ráhúzható magyarázat, és könnyen félre tud vezetni minket egy nyugdíj előtakarékosági döntésben, így nem igazán használható a gyakorlatban. Szerencsére a magyar állam törvényben definiálja, hogy milyen megtakarításokat tekint nyugdíjcélúnak és milyen elvárásai vannak velük szemben. E törvény szerint kizárólag az alábbi háromféle megtakarítási típus nevezhető hivatalosan nyugdíj előtakarékoságnak: Önkéntes Nyugdíjpénztár (ÖNYP), Nyugdíjbiztosítás, Nyugdíj Előtakarékosági Számla (NYESZ).

7. Ábra: A pénzügyi megtakarítások likviditása

Forrás: Rombuszbroker, 2017

A megfelelő megtakarítási termék kiválasztása előtt előre el kell döntenünk, hogy az időtáv és a likviditás milyen mértékben számít majd a megtakarítási forma

kiválasztásában. Ezeknél minimum 10-20 éves távokban érdemes gondolkodni. A felhalmozott privát nyugdíjtőkét a nyugdíjkorhatár elérésekor lehet felvenni (bizonyos megkötésekkel korábban is hozzá lehet férni). A nagy kérdés viszont az, hogy melyik nyugdíjkorhatár érvényes: a mostani vagy a mindenkori (jövőbeni)? A három lehetőség közül egyedül a nyugdíjbiztosítás rögzíti a szerződéskötéskor életben lévő nyugdíjkorhatárt, így aki ezt választja, az minden jövőbeli emeléstől függetleníti magát. Természetesen minden megtakarításnak vannak költségei, nincs ez másként a nyugdíjcélú megtakarításokkal sem. Milyen típusú költségek merülnek fel, és ezeket hogyan vonja le a pénztár, azt kevesen értik. Ezért mindig érdemes utána számolni, hogy mennyibe kerül a szolgáltatás számunkra.

5. Összegzés

Az időskori megélhetés, a nyugdíjas társadalom biztonságérzetének megőrzése kiemelt társadalmi érdek. A legtöbb Európai Unió országban az állami rendszerek központi szerepet töltenek be abban, hogy ésszerű mértékben lehetővé tegyék az emberek számára, hogy fenntartsák életszínvonalukat aktív éveikben, és a nyugdíjba vonulásukat követően is. A társadalombiztosítási rendszerek fenntarthatósága és megfelelősége elsősorban attól függ, hogy a foglalkoztatás szintje és a foglalkoztatottak jövedelméből levont járulékok, adók és nyugdíj célra félre tett megtakarítások hogyan alakulnak, és milyen befolyással vannak rá. A finanszírozási szabályokat, a jogosultság feltételeit és a munkaerő-piaci feltételeket úgy kell hangolni, hogy kiegyensúlyozott kapcsolat legyen a járulékok és a jogosultságok, az aktívan közreműködő foglalkoztatottak és a nyugdíjas ellátottak száma között. A tagállamok nyugdíjpolitikái előtt álló kihívás, hogy olyan rendszereket hozzanak létre, amelyek hosszú-távon pénzügyileg fenntarthatók és eleget tegyenek a nyugdíjrendszerek alapvető céljának nevezetesen, hogy megfelelő jövedelmet és életszínvonalat tegyenek lehetővé az idős embereknek, valamint biztosítsák gazdasági függetlenségüket. Olyan intézményrendszert hozzanak létre, amely hosszú-távon képes megteremteni a kellő fedezetet a nyugdíjas társadalom biztonságának megteremtéséhez. A jelenlegi nyugdíjrendszer a társadalom nagyfokú elöregedése miatt, és az előrejelzések alapján az aktív keresők és nyugdíjasok arányának drasztikusan változása nagy valószínűséggel a jövőben társadalmi, gazdasági és egyéb problémákat fog okozni globálisan és hazánkban is. A szakemberek a vegyes rendszer mellett érvelnek, de nincs még elfogadott koncepció, amit mindenki jónak látna. Az állami nyugdíj kötelező jellege miatt választási lehetőség nincs. A szakirodalmi feldolgozás és a kutatás alapján nem tudtuk biztosan igazolni, hogy anyagi jólét nélkül is lehet harmonikus öregség és nyugdíjbiztonság, de azt sikerült megvilágítani, hogy a jelenlegi életszínvonalunk nyugdíjas korunkban való fenntartásához szükséges magunkról valamilyen pénzügyi formában a jövőben gondoskodni. Erre három államilag támogatott

lehetőségünk már adódik, a választás rajtunk múlik, hogy melyiket vagy melyikeket választjuk. A nyugdíjcélú megtakarítási lehetőségeknél alapvetően jövedelmünk mértéke és emocionális döntéseink határozzák meg, melyik megtakarítási formát vagy formákat választunk.

Felhasznált irodalom

- [1.] Augusztinovics, Mária (2014): Egy értelmes nyugdíjrendszer. Közgazdasági Szemle LXI. évf., 2014. október. Válogatás az elmúlt évtizedek írásaiból. pp. 1219-1239.
- [2.] Christoph Freudenberg–Tamás Berki–Ádám Reiff (2016): A Long-Term Evaluation of Recent Hungarian Pension Reforms. Budapest: MNB Working Papers 2016/2. pp. 1-68. On-line: <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-wp-2016-2-final.pdf> (Letöltve: 2016.04.013.).
- [3.] Csiszárik-Kocsir, Á. – Szigeti, C. (2015): Financial culture of youth in Hungary. Multidisciplinary Academic Conference on Economics, Management and Marketing in Prague 2015, 2015. február 20.-21., Proceedings of The 4th MAC 2015, Paper MAC201502030
- [4.] Csiszárik-Kocsir, Á. – Varga, J. – Fodor, M. (2016): The value based analysis of the financial culture, The Journal of Macro Trends in Social Science (JMSS), Vol. 2., issue 1., 89.-100. pp.
- [5.] Csiszárik-Kocsir, Á. - Garai-Fodor, M. (2018): Miért fontos a pénzügyi ismeretek oktatása a Z generáció véleménye alapján? Polgári Szemle, 14. évfolyam, 1-3 szám, 107-119. old.
- [6.] EPC (2018): European Commission: The 2018 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies. Underlying Assumptions & Projection Methodologies INSTITUTIONAL PAPER 065 | NOVEMBER 2017. ISBN 978-92-79-64713-0 (print). DOI:10.2765/40638 (print). pp. 1-240.
- [7.] Garai-Fodor, M. – Csiszárik-Kocsir, Á. (2018a): The validity of value-based consumer behavioral models into the financial consciousness of the Z generation, Modelling the New Europe, On-line Journal Interdisciplinary Studies, Issue number 27., 2018. September, 107-131. pp.
- [8.] Garai-Fodor, M. – Csiszárik-Kocsir, Á. (2018b): Értékre alapú fogyasztói magatartásmodellek érvényessége a Z- és Y-generáció pénzügyi tudatossága esetén, Pénzügyi Szemle, 2018/4 szám, 518-536. old.
- [9.] Havran, Dániel (2011): Nyugdíjrendszerek: magán vagy állami? Nyugdíjparadigma-irányzatok a finanszírozás szemszögéből. Hitelintézeti Szemle 1. pp. 48-60. On-line: <http://www.bankszovetseg.hu/bankszovetseg.cgi?p=tizedikev&r=&l=&v=6406265132> (Letöltve: 2016.04.08.).

- [10.] Holtzer, Péter (2010): Az öngondoskodás stratégiai megközelítésben. Budapest: Hitelintézeti Szemle, 2010. kilencedik évfolyam 2. szám. pp. 109-127.
- [11.] Matits, Ágnes (2016): Az állam és az egyén felelőssége az időskori jövedelem biztosításában. Simonovits 70, Társadalom- és természettudományi írások Arkhimédészről az időskori jövedelmekig. Budapest: MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet. pp. 195-199.
- [12.] Novoszáth, Péter (2014). A társadalombiztosítás pénzügyei. Budapest: Nemzeti Közzolgálati és Tankönyv Kiadó. pp. 1-244.
- [13.] Novoszáth, Péter (2017): A társadalombiztosítás pénzügyeivel kapcsolatos rendszerek átalakítása Magyarországon. Budapest: Új magyar közigazgatás, 10. évf. Klnsz. / 2017. pp. 8-18. On-line: https://www.researchgate.net/publication/325960750_A_tarsadalombiztositas_penzugyeivel_kapcsolatos_rendszerek_atalakitasa_Magyarorszagon (Letöltve: 2016.04.11.).
- [14.] NYIKA (2010): Jelentés a Nyugdíj és Időskor Kerekasztal tevékenységéről. Budapest, 2010. pp. 1-400. On-line: <https://docplayer.hu/32274738-Jelentes-a-nyugdij-es-idoskor-kerekasztal-tevenysegerol.html> Letöltés dátuma: 2019.04.04.
- [15.] OECD Pensions at a Glance. (2018). pp. 1-257. On-line: https://read.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/oecd-pensions-outlook-2018_pens_outlook-2018-en#page1 (Letöltve: 2016.04.05.).
- [16.] Simonovits, András (2002): Nyugdíjrendszerek: tények és modellek. Budapest: Typotex Kiadó. pp. 1-300.
- [17.] UN (2015): United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2015). World Population. Prospects: The 2015 Revision, Volume I: Comprehensive Tables (ST/ESA/SER.A/379). pp. 1-372.
- [18.] Zsiborás, Gergő (2013): Egyre nagyobb súllyal nehezedik ránk a Ratkókorszak. <https://privatbankar.hu/ongondoskodas/agglegenyado-es-terror-60-eve-kezdodott-a-ratko-korszak-256501> (Letöltve: 2016.04.06.).